

складання фахівцями лікувально-консультаційних комісій індивідуальної програми реабілітації. Дитина, у разі потреби в таких послугах, має бути спрямована до реабілітаційного закладу і отримати там послуги медичної реабілітації відповідно до визначеної індивідуальної програми.

Отже, діти-інваліди в процесі реалізації свого права на охорону здоров'я потребують особливої уваги та допомоги не тільки від держави та її органів, а також від кожного члена громадянського суспільства.

Список використаних джерел

1. Конституція України – К.: Преса України, 1997.
2. Європейська соціальна хартія: Офіційний переклад Українського офісу МОП // European Treaty Series /35. – Турін, 12 жовтня 1961.
3. Про реабілітацію інвалідів в Україні : Закон України від 6.10.2005, № 2961-IV URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2961-15#Text>.

Халявка Юлія Григорівна,

старший судовий експерт відділу досліджень у сфері інформаційних технологій Черкаського науково-дослідного експертно-криміналістичного центру МВС України;

Тульвінська Анна Юрївна,

судовий експерт відділу досліджень у сфері інформаційних технологій Черкаського науково-дослідного експертно-криміналістичного центру МВС України

ПРОТИДІЯ БУЛІНГУ В ДИТЯЧОМУ СЕРЕДОВИЩІ

Цькування, також *булінг* (від англ. *Bullying* – залякування, цькування, задирання) – різновид насильства; навмисне, що не носить характеру самозахисту і не є санкціонованим нормативно-правовими актами держави, довготривале (повторюване) фізичне чи психологічне насильство з боку індивіда чи групи, які мають певні переваги (фізичні, психологічні, адміністративні тощо) стосовно індивіда, і що відбувається переважно в організованих колективах з певною

особистою метою (наприклад, бажання заслужити авторитет у бажаних осіб) [4].

Від булінгу страждають і агресори і жертви. Всі вони переживають емоційні проблеми, не вміють будувати стосунки з людьми, мають проблеми психо-емоційного розвитку. Вони потребуватимуть підтримки дорослих, які б допомогли їм розвинути здорові стосунки з людьми не лише у школі, але й протягом усього їхнього подальшого життя.

Жертви булінгу переживають важкі емоції – почуття приниження і сором, страх, розпач і злість. Булінг вкрай негативно впливає на соціалізацію жертви спричиняючи:

- неадекватне сприймання себе – занижену самооцінку, комплекс неповноцінності, беззахисність;

- негативне сприймання однолітків – відсторонення від спілкування, самотність, часті прогули у школі;

- неадекватне сприймання реальності – підвищену тривожність, різноманітні фобії, неврози;

- девіантну поведінку – схильність до правопорушень, суїцидальні наміри, формування алкогольної, тютюнової чи наркотичної залежності.

18.12.2018 р. Верховна Рада України прийняла Закон «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо протидії булінгу (цькуванню)», який набув чинності 19.01.2019 р.

Закон заклав основні інструменти профілактики та протидії булінгу в закладах освіти, більшість з яких побудовані на засадах міждисциплінарної взаємодії. Зокрема, План заходів, спрямований на запобігання і протидію булінгу (цькуванню), який розробляють та оприлюднюють на вебсайтах усі заклади освіти, що мають ліцензію на провадження освітньої діяльності, повинен враховувати пропозиції територіальних органів Мінсоцполітики, Національної поліції, Міністерства юстиції, Міністерства охорони здоров'я. Також передбачається обов'язок керівника закладу освіти повідомляти уповноваженим підрозділам Національної поліції України та службі у справах дітей про випадки булінгу (цькування) в закладі освіти. Ці положення Закону свідчать про необхідність об'єднання зусиль на шляху подолання такого ганебного явища як булінг, а також створення безпечного освітнього середовища, вільного від його проявів.

У закладах освіти мають захищати дітей під час освітнього процесу від будь-яких форм фізичного та психічного насильства, булінгу (цькування), приниження честі та гідності, дискримінації за будь-якою ознакою, пропаганди та агітації, що

завдають шкоди здоров'ю, запобігати вживанню ними та іншими особами на території закладів освіти алкогольних напоїв, наркотичних засобів, іншим шкідливим звичкам.

Педагогічним працівникам та керівникам закладів освіти слід уважно ставитись до всіх випадків булінгу, повідомляти про них, уважно розглядати заяви, забезпечувати вжиття заходів щодо протидії булінгу, розробляти плани, публікувати їх на сайтах і вчасно інформувати органи Національної поліції та службу у справах дітей про випадки булінгу. В іншому випадку передбачена адміністративна відповідальність за приховування таких ситуацій.

Керівник закладу освіти має забезпечувати створення у закладі освіти безпечного освітнього середовища, вільного від насильства та булінгу (цькування), він також:

- розглядатиме заяви про випадки булінгу (цькування): здобувачів освіти, їхніх батьків, законних представників, інших осіб та видає рішення про проведення розслідування;

- скликатиме засідання комісії з розгляду випадків булінгу (цькування) для прийняття рішення за результатами проведеного розслідування та вживатиме відповідних заходів реагування;

- забезпечуватиме виконання заходів для надання соціальних та психолого-педагогічних послуг здобувачам освіти, які вчинили булінг, стали його свідками або постраждали від булінгу (цькування).

Більшість авторів вказують, що особи, залучені у булінг, виконують різні ролі:

- булери – учні, які мають соціальну вагу або наділені більшою фізичною силою, з високим потенціалом агресивності, що спрямована на інших учнів, вчителів;

- жертви – учні, які є об'єктами знущань. Ця категорія додатково поділяється на покірних і агресивних жертв. Агресивна жертва володіє тими ж якостями, що і кривдник. Вони вчиняють агресивні дії щодо інших осіб і водночас є жертвами булінгу;

- спостерігачі (свідки) – учні, що спостерігають за булінгом. У свою чергу спостерігачів поділяють на тих, які надають допомогу (допомагають булеру, але безпосередньо не здійснюють агресивних дій, закликають до подальшого насильства однолітків, що їх оточують); посилювачів (відіграють лише незначну роль у булінгу, наприклад, вони можуть сміятися над образами кривдника);

– аутсайтери (випадкові спостерігачі, які зовсім не беруть участі у білінгу, але є свідками); відповідачі (безпосередньо залучені для захисту або втішання жертви після знущань) [2, 3].

У 2006 році Міністерство освіти Великої Британії розробило рекомендації і стратегії, спрямовані на запобігання і викорінення булінгу у середніх школах – «Safe to Learn: Anti-bullying Work at School» [1].

Школам рекомендовано регулярно проводити моніторинг ситуацій спілкування учнів на предмет виявлення булінгу. Це допоможе визначити ефективні заходи спрямовані на викорінення такої поведінки. Цілі впровадження антибулінгових шкільних заходів наступні:

- попередити або зупинити шкідливу поведінку, яка спрямована на заподіяння шкоди іншому;

- реагувати на випадки булінгу розумно, адекватно (педагогам і психологам потрібно застосовувати професійні знання і уважне ставлення до кожної дитини);

- захищати учнів, які стають жертвами булінгу, допомагати їм у подоланні негативних наслідків булінгу;

- застосовувати дисциплінарні покарання до учнів, які ініціюють булінг і допомагати їм зробити правильні висновки щодо неприпустимості подібної поведінки і власної відповідальності за свої дії.

Велика увага приділяється превентивним заходам, а саме:

- ефективному управлінні школою, коли чітко робиться акцент на неприпустимості булінгу;

- використанню навчальних можливостей з метою попередження булінгу;

- організація соціальних заходів відповідно до шкільного календаря позакласних подій, спрямованих на підвищення обізнаності учнів щодо питань, пов'язаних з булінгом і попередження його випадків.

Отже, булінг – явище, що може виникнути в організованих, сталих дитячих колективах, впливає і стосується всіх його учасників, призводячи до порушення навчально-виховного процесу в школі, викликає тривалі наслідки для особистості, інколи віддалені в часі. Тому постає гостра потреба усвідомлення того, що ця проблема є, підготовки фахівців з певними теоретичними знаннями, спеціальними уміннями, навиками для виявлення, попередження та подолання такого негативного соціально-психолого-педагогічного явища, як булінг.

Список використаних джерел

1. Safe to Learn: Embedding Anti-Bullying Work in School / Department for Children, School and Families guidance. 2008. URL: www.teachernet.gov.uk/wholeschool/behaviour/tacklingbullying/racistbullying.

2. Петросянц В.Р. Проблема буллинга в современной образовательной среде / В.Р. Петросянц // Вестник Томского государственного университета. – 2011. № 6. – С. 151–154.

3. Schoolbullying URL: https://en.wikipedia.org/wiki/School_bullying#Victims.

4. Ожйова О.М. Булінг. Шкільний булінг: поняття та основні форми / О.М.Ожйова // Вчені зап. Харк. гуманіт. ун-ту «Нар. укр. акад.». – Х., 2009. – Т. 15. – С. 158–163.

Чорний Микола Васильович,
доцент кафедри криміналістики
та судової медицини Національної
академії внутрішніх справ, кандидат
медичних наук, доцент

БУЛІНГ ЯК СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНА ТА ПСИХОЛОГІЧНА ПРОБЛЕМА

По своїй природі булінг, – або цькування, – це перш за все прояв агресії. І вона завжди несе за собою одну і ту саму мету – домінування і приниження іншого, будь то дитина чи навіть дорослий. Причиною тому, перш за все, є наше біологічне походження, бо ми все-таки походимо з тваринного світу, а в соціумі до цього додається недостатність уваги та участі дорослих в процесі соціалізації дітей. В цьому може бути вина батьків, які щось недогледіли за своїми дітьми. Іноді батьки навіть можуть самі несвідомо ініціювати таку поведінку. Якщо у дитини насильство в сім'ї, і вона постійно бачить агресію батька, як правило, або і матері, – вона може переносити це потім в школу і далі по своєму життю – копіювати поведінку своїх батьків. Так, але в школі може бути створена культура, яка буде підтримувати і підсилювати таке цькування. На жаль, іноді причиною того бувають самі вчителі. Саме поняття обдарованих дітей є антипедагогічним, тому що через це самі вчителі починають сегрегувати дітей і тим створюють умови для булінгу. Якщо дорослі, вчителі так ставляться до дітей, що одні є любимчиками, а інші якісь інші, – діти моментально реагують